

رکوردزنی تاریخی تجارت خارجی ایران در پسابرجام

مجتبی خسرو تاج

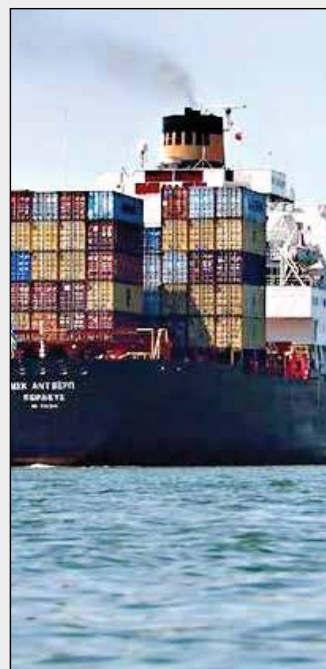
رئیس سازمان توسعه تجارت ایران

در بررسی کارنامه تجارت خارجی دولت یازدهم در خصوص اقدام های دوره «پسابرجام» باتوجه به این مهم که پیش از برجام، کشور در روابط تجاری خود با برخی کشورها با مشکلات و محدودیت هایی در زمینه انتقال ارز و صادرات و واردات و... مواجه بود، اقدام های متعددی را با هدف ارتقای تجارت خارجی در زمینه های مختلف به ثمر رسانده است از جمله: جذب سرمایه گذاری های خارجی، تسهیل روابط تجاری و تأمین کالاها و خدمات از مبادی متنوع، احیای روابط اقتصادی و تجاری، کسب مجدد بازارهای از دست رفته کشور، تغییر در ترکیب کالاها صادراتی و کاهش ریسک تجاری و هزینه های تجارت کشور، بویژه در دوره پسابرجام انجام داده است که منجر به افزایش درآمد های غیر نفتی ارزی، تنوع بازارهای صادراتی و دستیابی به مازاد ترانز تجاری شده است.

در اینجا اشاره به اهم اقدام های صورت پذیرفته در حوزه های صادرات و واردات کالاها و خدمات، خالی از لطف نیست. در زمینه توسعه صادرات خدمات اقدام های نظیر افزایش شرکت در مناقصات خارجی، افزایش چشمگیر شمار صدور یا تمدید مجوزهای خروج موقت ماشین آلات و تجهیزات مورد نیاز برای اجرای طرح های برون مرزی خدمات فنی و مهندسی، قبول ضمانتنامه های بانک های ایرانی به جای بانک های دیگر در برخی کشورها، تسهیل نسبی نقل و انتقالات ارزی، افزایش چشمگیر تعداد گردشگران ورودی، ساخت هتل توسط سرمایه گذاران خارجی و بخش خصوصی کشور، انجام مذاکرات دو جانبه برای پهلوگیری کشتی های ایرانی در بنادر پرتردد تجاری اروپایی - آفریقایی و آسیایی، راه اندازی خطوط جدید ترانزیت هوایی و افزایش درخواست های پروازهای عبوری از آسمان ایران، اتصال خطوط ریلی کشور با ناوگان ریلی سایر کشورها قابل ذکر است و نیز در زمینه توسعه صادرات کالا می توان به موارد ذیل اشاره کرد:

تدوین و تصویب دستورالعمل ها و مشوق ها و جویز صادراتی و دستورالعمل های ذیربط، توسعه روابط تجاری با گروه بندی های مهم نظیر، اوراسیا و... با تنظیم و انعقاد توافقنامه ها، تقاضا نامه ها، رفع موانع صادراتی نظیر اخذ مالیات مضاعف، برگزاری کمیسیون های مشترک متعدد و کمیته های تجاری، شناسایی شرکت های توانمند صادراتی داخلی و برنامه ریزی جهت ارتقای توان کیفی، مدیریتی، اجرایی فنی و... از طریق ارائه مشاوره، برگزاری دوره های آموزشی، توانمندسازی صادراتی، تهیه و انتشار اطلاعات مربوط به بازار های هدف صادراتی در زمینه های حقوقی، زیرساختی، تعرفه ای و رقبا، تهیه و انتشار اطلاعات مربوط به توانمندی های صنعتی و ظرفیت های همکاری و سرمایه گذاری و صادرات و واردات ایران، مدیریت اطلاعات و شناسایی و رفع موانع و مشکلات قانونی و اجرایی توسعه صادرات غیر نفتی و پیشنهاد های اصلاحی و اجرایی به منظور حمایت های صادراتی در زمینه های زیرساخت ها، تسهیل و تهیه برنامه های عملیاتی صادراتی استان ها و اجرای طرح های صادراتی در استان ها، ساماندهی و برنامه ریزی هدفمند رویدادهای تجاری شامل نمایشگاه ها، هیات های اعزامی و پذیرش تجاری و سرمایه گذاری، تقویت حضور رایزن ها و کمک به ایجاد کنسرسیوم های صادراتی توانمند. همچنین در زمینه بال دوم تجارت خارجی، واردات، بر اساس تأکیدات رهبر معظم انقلاب در راستای مدیریت واردات و به منظور کاهش آسیب پذیری ملی دولت

اقدام های مهمی را صورت داده که برخی از آنها عبارتند از: تغییر تدریجی نرخ ارز و واردات برخی تعرفه ها از مبادله ای به متقاضی، کاهش یلکانی تعداد ردیف های طبقات تعرفه ای، ممنوعیت واردات کالا های تولید داخلی توسط دستگاه های دولتی، تشدید برخورد و مبارزه با واردات غیر رسمی و قاچاق کالا، ساماندهی نظام تعرفه ای در جهت حمایت از تولید داخل، شناسایی کالا های وارداتی رسمی از کالا های داخلی و قاچاق به وسیله کد رهگیری و شناسه کالا، ساماندهی موانع غیر تعرفه ای واردات و تبدیل موانع غیر تعرفه ای به موانع تعرفه ای و فنی و حذف مجوزهای موردی مخل واردات رسمی در حمایت از تولید داخل و توسعه صادرات، اقدام های جبرانی، حفاظتی و ضد قیمت شکنی در راستای حمایت از تولید داخل، بررسی چگونگی تجارت مبتنی بر سرمایه گذاری خارجی، ایجاد تنوع در مبادی تأمین کالا های وارداتی از کشورهای محدود و خاص، مدیریت واردات در بخش های منتخب نظیر خودرو، کالا های اساسی، لوازم خانگی، ساماندهی مناطق مرزی و یکسان سازی معافیت های گمرکی در این مناطق و حرکت به سمت ساماندهی روزنه ها و منافذ ورود و واردات غیر رسمی کالا.

پیامدهای این اقدام ها بویژه پس از به نتیجه رسیدن برجام، در عملکرد تجارت خارجی کشور در سال جاری در افزایش بی پیشینه وزن صادرات در ۱۰ ماه سال جاری به رقم تاریخی ۱۰۰ میلیون تن، که در تاریخ معاصر ایران رکورد محسوب می شود به روشنی نمایان شده است ارزش صادرات ۳۵ میلیارد دلار با احتساب میعانات گازی است. تحولات اقتصاد کلان ملی و جهانی اعم از تغییرات نرخ ارز، کاهش قیمت های جهانی اقلام وارداتی ایران نسبت به اوج قیمت کالاها در سال های ۲۰۰۹-۲۰۱۰ و بویژه اقدام های یاد شده در مدیریت هدفمند واردات به کاهش واردات کشور منجر شده و برآیند دنیور و در ترانز تجاری غیر نفتی ایران بازتاب یافته که در ۱۰ ماه سال جاری مثبت شده است. در دستیابی به این دستاورد مهم مجموعه اقدام هایی که منجر به افزایش صادرات غیر نفتی و کاهش واردات یا کاستن از آنها شد و واردات می شود، تأثیر گذار بوده است. به عبارت دیگر صادرات غیر نفتی توان پوشش دهی واردات کشور را به صورت کامل کسب کرده است که گام مهمی در راستای ارتقای تاب آوری ملی و اجرای سیاست های اقتصاد مقاومتی محسوب می شود.

تحول مهمی که فراتر از حوزه تجارت خارجی پدیدار شده است افزایش چشمگیر مذاکرات با طرف های خارجی بویژه از مبادی سرمایه فرست و صاحب فناوری، شرکت های معتبر دارای نام و نشان جهانی اروپایی و آسیایی است که موهن تغییر فضای کلان بین المللی تأثیر گذار بر فضای کسب و کار ملی است. بخش خصوصی با حمایت دولت، در راستای جذب سرمایه گذاری های مشترک، انتقال فناوری، حضور در شبکه های بازاریابی شرکت های معتبر و حضور در زنجیره ارزش جهانی، در حال دستیابی به مراحل عالی تری از توسعه هستند که ثمره و نتایج آن در میان مدت آشکار خواهد شد. سیاست های مورد تأکید وزارت صنعت، معدن و تجارت و سازمان توسعه تجارت ایران در مذاکرات با طرف های خارجی بویژه اروپایی بر مشارکت در سرمایه گذاری استوار است و نه صادرات مستقیم به روال متعارف گذشته. شرکت های معتبر خارجی علاوه بر مشارکت فعال در روند توسعه اقتصادی ایران، پایداری، سود و بازار بلند مدت خود را نیز تضمین می کنند. انتظار داریم شرکای اروپایی، آسیایی ایران در دوران جدید بر این محور رهبردی در توسعه اقتصاد ملی ایران، تعمق و تأمل بیشتری داشته باشند و شرکت های ایرانی با ارتقای ظرفیت جذب فناوری و مدیریتی خود طرف های خارجی را در دستیابی به بازی برد- برد یاری دهند.

وعده های بر زمین مانده دولت

حسین سلاح ورزی

نایب رئیس اتاق بازرگانی ایران

با روی کار آمدن دولت تدبیر و امید، انتظارات فراوانی در حوزه اقتصاد شکل گرفت؛ نابسامانی های مختلف این حوزه در اواخر دولت دهم به اندازه ای بود که کمتر کسی به تحقق همه انتظارات، در برهه ای چهار ساله امید داشت، اما از آنجا که بخش زیادی از مشکلات موجود، ریشه در تحریم های بین المللی و محدودیت های ناشی از آن داشت، تمرکز دولت و دیپلماسی اش نیز بر همین حوزه شکل گرفت. باور بر این بود که با برطرف شدن مشکلات این حوزه، سایر معضلات اقتصادی نیز به مرور برطرف خواهد شد. با این همه آنچه دولت در این مسیر یا آن مواجه شد و شاید پیش بینی اش نکرده بود، طولانی شدن روند مذاکرات برای برطرف کردن تحریم ها بود که بیان دلایل آن از این بحث خارج است.

اما هر چه بود در نهایت، توافق هسته ای امضا شد و برجام به سرانجام رسید و دیوار تحریم های اقتصادی فرو ریخت، به تبع آن اقتصاد کشور دوباره نظمی به خودش دید که همین نظم باعث شکل گیری عواقب مثبتی شد؛ از جمله اینکه تورم لجام گسیخته کنترل شد و ثبات به بازار برگشت. فعالان اقتصادی می دانند که وجود ثبات، اصلی ترین عامل و زیرساخت هر گونه فعالیت اقتصادی است و باعث پیش بینی پذیر شدن اقتصاد و در نتیجه سهولت برنامه ریزی برای رسیدن به خواسته های این حوزه بر اساس اصل ثبات اقتصادی می شود. در همین راستا انضباط مالی دولت یازدهم نیز نسبت به دولت پیش از خودش بهتر شد تا خوش بینی ها رنگ و روی تازه ای بگیرند و امیدواری ها وارد فاز دیگری شوند.

همان طور که اشاره شد، طولانی شدن فرآیند توافق هسته ای و اجرای برجام باعث شد دولت یازدهم فرصت رسیدگی به سایر مشکلات اقتصادی و مشخصاً موانع و چالش های پیش روی بخش خصوصی را نداشته باشد و در این زمینه، وعده هایی روی زمین بمانند. در همین راستا با وجود شعارها و وعده های داده شده در رابطه با موضوع خصوصی سازی واقعی و افزایش سهم بخش خصوصی در اقتصاد کشور کار چندانی صورت نگرفت. یکی از الزامات تحقق افزایش سهم بخش خصوصی، اصلاح ساختار حجیم دولت و کوچک تر شدن آن است که در این زمینه اتفاق مثبتی رخ نداد تا در، همچنان بر همان پاشنه بچرخد. بروز همزمان تورم و رکود اقتصادی در کشور، کار دولت تدبیر و امید را دشوار تر ساخت، معضلی که حاصل یک پرسه طولانی ندانم کاری و ضعف شدید مدیریتی در دولت گذشته است و دولت روحانی میراث دار آن شد و تا به امروز با وجود تلاش های صورت گرفته، نتوانسته نسخه شفابخشی برای خروج از آن تجویز کند.

کلید دولت تدبیر و امید در باز کردن قفل های حوزه تسهیل فضای کسب و کار داخلی نیز کارگشا نبود تا فعالان مایوس اقتصادی حوزه تولید که بی ثباتی اقتصادی در زمان روی کار بودن دولت گذشته بسیاری از آنها را تا مرز ورشکستگی و پایان فعالیت اقتصادی سوق داده بود، همچنان اندر خم مشکلات و چالش هایشان باقی بمانند تا در راستای بهبود واقعی فضای کسب و کار نیز عملاً اتفاق مبارک و راضی کننده ای رخ ندهد. از سوی دیگر، در مورد واحدهایی که کمرشان زیر بار مشکلات ناشی از سیاست های غیر اصولی دولت گذشته خم شده بود، دولت یازدهم هم نتوانست باری از روی دوش شان بردارد و چرخ واحدهایشان را دوباره به حرکت در آورد. بحران قیمت تمام شده در بنگاه های کشور مجال تولید مستمر و اقتصادی و امکان حضور در بازار های بین المللی را از آنها سلب کرده است. از سویی حیات و ممتد بسیاری از آنها در گرو تسهیلات مناسبی است که بانک ها از ارائه آن سر باز می زنند و از سوی دیگر مدل مالیات ستانی از تولید نیز تا حدودی غیر عادلانه است. نظام تأمین اجتماعی کشور بار خاطر بنگاه ها شده و چشم انداز امیدبخشی پیش روی تولید کنندگان کشور نمی گشاید.